

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון מ"ז

פרשת כי תבוא | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

ואני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בפרשת ביכורים נאמר בתורה הקדושה (כו. א): **וְיָבִאתְּ אֶל הַפֶּהן אֶשֶׁר יְהִיָּה בְּיָמִים הָהֵם**, ועל כך מוסיף רש"י הקדוש ומבהיר: **"אין לך אלא כהן שבימך"**.

ואכן, לאורך הדורות ידעו תמיד ישראל קדושים כי ישנה כתובת לכל פנייה בעניינים הנוגעים לעבודת הבורא, לכל הלבטים והקשיים, האתגרים וגם השבח וההודיה המתלווים לעבודת האדם את קונו. הלא הם הצדיקים מצוקי ארץ, הם שזכו לקרבת אלקים מופלגת והילכו תמיד לפני העדה, להאיר את הדרך, לכוון ולהדריך. מעשה מופלא מצאנו דווקא אודות עבודת התפילה של אחד הקדושים אשר בארץ, מצדיקי הדורות אשר עד עצם היום הזה צועדים אליהם בדרכו ומתבשמים לאורו, והיא אשר האירה את דרכו של יהודי ברגע של שפל רוחני.

'מחשבות זרות' אינן דבר של מה בכך, אולם מאידך גם הינן שכיחות ולעתים קרובות חולפות כלעומת שבאו. יש והמחשבה טורדת את מחשבותיו של יהודי לזמן מועט, פעמים שהיא נמשכת זמן רב יותר, אולם כך או כך - בעיה מוכרת וידועה היא וכך גם הדרכים להילחם בה ולמגר אותה.

אולם לא כן 'מחשבות זרות' מהסוג שעלה בלבו של גבור הסיפור, אברך בן עלייה אשר זכה לשקוד על התורה והעבודה, להתעלות במעלות הקדושה והחסידות בצל אחד ממאורי דורו וענקי החסידות.

בעל השגה היה הלה, שאיפוליו נסקו עד למדרגות הרמות והגשבות ביותר אליהן ניתן להעפיל והוא אף רשם לזכותו מידות ומעלות לא מעטות אותן קנה בעמל רוחני ומתוך זיכוך הנפש ועבודת המידות במשך שנים.

אך מה לו ול'מחשבות זרות' מהסוג המבחיל ביותר, כאלה הנוגעות לציפור נפשו של כל יהודי ואשר בתעוזתן מהינות לערער את יסודות האמונה!?

תהיה כואבת זו עלתה במחשבתו, כאשר במשך תקופה לא מבוטלת שטפו את לבו של החסיד המופלג מחשבות טורדניות, מחשבות אשר למרבה לחלתו קראו חניגו על אמונתו האיטנה והיסודית אותה השתייך בלבו במשך שנים.

'רבי, עזור נא!' פנה החסיד במר לבו לרבו הגדול, ואילו הרבי מצדו לא חסך ממנו את חסדו. בתגובה ארוכה ומנומקת, בנויה לתלפיות ומפורטת בטוב טעם, שטח הרבי באוזניו מאמר חסידי עמוק בענייני אמונה, ואכן הוטב לו.

המחשבות חלפו ועברו כלעומת שבאו.

אך אולי, כעבור תקופה נהר ראה זה שבר. אותן מחשבות, אותם הגיגים נוראים, שבו והכו בו כמקדם וביתר שאת ועוצמה, עד שלבו הטהרו לא יכול היה לעמוד בכך.

שוב הריץ פעמיו אל הרבי, שוב שפך את לבו בפניו ואף הפעם זכה למנה גדושה של חסידות ושמע מפי הרבי מאמר ארוך ועמוק במיוחד. אף הפעם הוטב לו, הוא חש כתינוק שנולה, אולם ככל שבו אל קאו - אף המחשבות חזרו כעבור תקופה, בחוצפה השמורה רק להן.

'אוי, מה יהיה רבי?!' חרד החסיד, 'אוי לי ואבוי לנשמת!'

לפתע נפל רעיון במוחו, נבט והתגבש עד שהבשיל לכדי החלטה של ממש. 'אסע אל הרבי הקדוש ר' שלמה מקרלין, שמא יהיה בצקלוננו מזור לכאבי ומרפא לנשמת הדואבת'.

אמר, ועשה. תיכף ארז צרור קל ועשה את דרכו אל הרבי הקדוש מקרלין.

בדרכו הסדיר את מחשבותיו, ניסח לעצמו שוב ושוב את דבריו אותם הוא עתיד להציג בפני הרבי ושינן ביסודיות כל מילה ומשפט. היה ברור לו מה יאמר, כיצד יציג זאת ואיך ישפוך לבו לפני הרבי, אלא שדווקא בבואו אל הקדוש נכח לתדהמתו כי אותה הכנה רבתית היתה מיותרת בעליל.

בהשגחה פרטית מיוחדת הופיע האברך לביטו מדרשו של הרבי, בדיוק באותם רגעים בהם ליפך הרבי את רצועות התפילין על אצבעו, בחיל ורטט, בדיוק עילאית שאין כמותה.

'וארשתיך לי לעולם, וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים' הרבי הגה את המילים במתיקות אינסופית, בלהבת אש יוקדת שכל כולה אמונה ודיוקנות כבורא כל העולמים, **'וארשתיך לי באמונה וידעת את ה''**. פתאום הכל נעלם.

הספיקות, המחשבות הטורדניות, ההרהורים החצופים והשאלות המקוממות שהופיעו יש מאין, הכל כמו התנדף בעשן ונמוג כלא-היה.

הרבי הקדוש, משל היה מנתח מומחה בעל אומל מנתחים מושחז, כמו הסיר באבחה אחת את הבעיה הכואבת ועשה קץ לסבלו הרוחני הנורא של האברך. הוא חש באחת כמו בריה חדשה, והרהוריו לא שבו לא עוד.

"אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹקֶיךָ וְהִעַלִּיתָ עָלָיו עֹלֹת לַה' אֱלֹקֶיךָ" (כו. ו).

יש לרמוז, כבר ידעת אותיות נקראים אבנים כמ"ש בספר יצירה (פ"ה), וכתבו המקובלים שכל הוא שיעור קומה ולכך צריך לדבר כל אות בהרגש כל איבריו, ובאם לאו יהיה האות כמו בעל מום מחוסר איזה אבר.

והנה ידוע שעל ידי התפלות מעלים עליות בכל העולמות, וזה דוקא כשהאותיות אינם מחוסרים אבר כי כל אשר בו מום לא יקרב ולא ירצה לקרבן, וזה אבנים שלמות, ר"ל אותיות שלמים בכל הרגש איברך, תבנה את מזבח ה' אלקיך, היינו מלכות שמים הנקראת 'זב"ח', אז והעלית עליו עולות, היינו עליות העולמות ה' אלקיך, והבן (אגרא דכלה).

"וְלִקְחֶתָ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאָדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאֶרֶץ וְגו'" (כו. ב).

במדרש תנחומא 'ראה משה רבנו ע"ה שהביכורים עתידין ליבטל, תיקן ג' תפלות בכל יום'. כי מצות ביכורים הוא לתת הראשית להבורא יתברך, ועל ידי זה נמשך הכל אחר השורש ויש בו ברכה. לכן כתב אחר כך (פסוק יא): **'שְׂמַחְתָּ בְּכָל הַשָּׁבוֹעַ כו'**,

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא בעבודת התפילה

הרה"ק השרף ר' אורי מסטרעליסק זי"ע כ"ג אלול תקפ"ו

תפילתו של רבנו היתה בסערת אש יוקדת, בלהט הולך ומתגבר עד שבדביקותו היתה נשמתו קרובה להיפרד מגופו. אודות כך העידו צדיקים, כי מדי יום קודם שהיה מתפלל היה רבנו נפרד מרעייתו ובני ביתו, שמא תכלה נפשו בכיסוניה לקונה ותצא נשמתו בעומדו בתפילה.

'מדוע אינה פועל עבור קהל עדתך שיהיה להם רווח גדול בפרנסה, כלכלה בהרחבת הדעת וכי לכל הפחות יהיו מסוגלים לתת מזון לפי הפת שלא בדחוקות?' את השאלה הפנתה הרבנית הצודקנית אשת רבנו, אשר הטיבה עמוד על טיבו של בעלה הקדוש וידעה לנכון כי בכוחו לפעול זאת, כרעיו צדיקי הדור.

'מדוע שאעשה זאת?' תהה רבנו בתגובה, 'הלא אין חפצם בהבלי העולם הזה כלל, ומה להם ולכסף, ממון חומרי וגשמי שאינו כי אם שקרי ובר חלוף?' 'אמצא הרבנית מיאנה לקבל את התשובה. 'לא ייתכן שהחסידים אינם חפצים בכסף' פסקה.

כ"ד טבת תקצ"ז, עיר הקודש צפת.
ואז זה קרה.

מה שהתחיל כרעש עמום ורעידה קלה התפתח במהירות לרעד אדיר וקול מעורר פלצות, אבנים החלו ניתכות מכל מקום והאדמה כמו נשמטה מתחת רגלי העוברים ושבים. הרעש הנורא גליל תקף במלוא עוצמתו, והי המקום לחרדת אלקים.

אלפי הרוגים גבה הרעש, מרביתם בצפת, ועשרות יישובים חרבים, שנים ארוכות של שיקום ורבות יתומים ואלמנות, הורים שכולים ופצועים לאין מספר.

באותה העת שהה הרה"ק ר' אברהם דב מאוריטש בעל 'בית עין' בבית מדרשו שבצפת, הציבור ובראשם הרבי סיימו זה עתה להתפלל תפילת מנחה והמתינו לתפילת ערבית, וסביב נאספו אנשי שלמו וקהל עדתו אשר זכו להסתופף בצל איש האלקים ולהתבשם לאורו.

בהישמע הרעש המחרד וכשהבינו הנוכחים בבית המדרש כי מצב חירום הוא, נשאו עיניהם אל הפתח מתוך מטרה לנוס על נפשם, למצוא את עצמם במקום פתוח ולא תחת קורת גג המסוגלת לקבור תחתיה באבחה אחת את כל מי שלא ישיג להימלט.

'הישארו כאן' הפתיע קולו הבוטח של הרבי הקדוש, 'בואו והתייצבו סמוך אליי, מהר ומבלי לאבד ולו רגע, ולא יאונה לכם מאומה!'

הרבי החיש בהם להתלכד, להתאסף סביבו על יד ארון הקודש, בשעה שהוא עצמו השתטח בפשיטת ידים ורגליים על רצפת בית הכנסת ושפך דמעות כמים בבכייה נואשת כי יציל ה' וירחם על עמו ישראל וימלט את נפשם ממימה משונה זו. ואכן, כולל המפתלים אשר אצו לחסות בצל הצדיק, הצטופף סביבו ולתת מבטחם בהש"ת ללא סייג בעקבות הבטחת הצדיק, זכו להינצל בדרך נס, ואף לא אחד מהם נפקד ברעש הגדול. והי לנוס.

עד עצם היום הזה ניצבת במקום עדות חיה למעשה נורא זה, כאשר חלקו האחד של בית המדרש נראה כבנוי מחדש, הוא החלק אשר קרס ולא נותר ממנו שריד עד שנאלצו לבנותו מחדש, ולעומתו החלק בו ממוקם ארון הקודש נותר שלם, יציב, כביכול לא השתוללה רעידת אדמה שהכתה בכל אשר פנתה.

רק כעבור זמן מה, בשוך מהומת האלקים ששררה בכל פינה וכחלוף זעם, ניאות הרבי הקדוש להסביר. 'ראיתי את האבנים מתעופפות, ניתכות בזעם מאן לשם, שלא כדרך הטבע שבשעת רעידת אדמה האבנים נופלות תחתיהן. הבנתי אפוא כי אין זאת אלא שכוחות הסטרא אחרא גלחמים כאן, מנסים לכלותנו רח"ל!'

'כשנכחת לראות זאת' הסיק הרבי, 'ידעתי כי קיימת רק עצה אחת המסוגלת לעמוד נגד כח עצום זה של הס"מ, והיא - פישוט ידיים ורגליים, תפילה בהכנעה ולב שבור!'

רבנו ה'בית עין' מתייחס לענין זה במתקן לשוננו, ואלו דבריו (בת עין פרשת וארא): "דהנה עיקר העבודה הוא שיהיה קודם התפילה בחינת הכנעה, ואחר כך יתפלל, ומחמת ההכנעה שיש לו מקודם התפילה יכול לדבר דיבורים בקדושה ובטהרה ובהתלהבות, ונותן בהאותיות שמדבר חיות רוחניות ממש, כמו שהיה חיות בהאותיות בעת בריאת העולם וכו'. כי כשמדבר בהכנעה אזי התפלה מקובלת. וכשיש לאדם הכנעה באמת ונחשב בעיניו כעפר, אזי יכול לדבר דבורים שיפעלו על ידם ברכה ושפע רב."

הרה"ק בעל 'תפארת שלמה' בפרשתנו, בדבריו אודות מצות ביכורים: "וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" (כו, ה), מתייחס לענין זה ואלו דבריו: הרמז בזה שהאדם צריך להיות בהכנעה עני בדעת קודם התפלה, כמו שכתוב (תהלים קב, א): 'תפלה לְעֵנִי כִּי יַעֲטֹף. וזה (שם קט, כב) 'עֲנֵי וְאָבִיִן אֲנִי', היינו עני בדעת."

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אמריקה. ארץ ההזדמנויות הבלתי מוגבלות, לטוב ובעיקר להיפך.

כבר לפני למעלה ממאה שנה, בתחילת ההגירה היהודית לאמריקה, היה מצב היהדות בכי רע והשפל רק הלך והעמיק מיום ליום בקצב מבהיל. יהודים דוויים ודאובים מהאנטישמיות הגואה בארצות, המוצא חיפשו כאן את החופש, את הדרור, ומצאו אותם.

עד כדי כך הייתה תחושת החופש משכרת, מהפנטת, שהיא כבשה חלקה אחר חלקה ושלחה גרורות עמוקות הישר לתוך לב ליבה של היהדות הנאמנה. קולות פשרניות ולמטה מכך החלו לחולל שמות בכרם בית ישראל, חומת הדת התערערה ובמקומות רבים הובקעה לחלוטין, איש הישר בעיניו עשה וקהילות שלמות חילכו בשרירות לבם.

רק בשלב מאוחר יותר, אולי מדי מאוחר, החלה לפרוח היהדות הנאמנה ולהכות שרשים גם באמריקה. גדולי עולם, ראשי ישיבות ואדמו"רים באו וקבעו בה את משכנתם, הביאו עמם את החרש והמסגר - הלא הם תלמידיהם וקהל עדתם השמור, והיהדות החלה להרים ראש, להילחם על קיומה.

אולי טוב מאוחר מלא-כלום, אולם מחוות ואזורים שלמים נותרו ועודם רחוקים, נידחים ומנותקים מכל דבר שבקדושה. אווירת החולין שורת ברחובות קריה והדביקות השטחית בחיי חומר וגשם עוונה שולטת בראש חוצות עד ימינו אנו.

כך מצא את עצמו שמשון [ש.ב.], יהודי בן דורנו, יליד הארץ אשר מסיבות כאלה ואחרות הרחיק נדוד עד לארצות הברית של אמריקה והשתקע באחת המדינות היותר נידחות שלה, מבוסס עד צווארו במדמנת ארץ החולין.

סביבתו, נקל לשער, איננה כר נרחב לצמיחה רוחנית, וכך הפך ביתו עם הזמן פושר יותר ויותר, נטמע בסביבה המנוכרת והופכת רח"ל לחלק בלתי נפרד ממנה. הבנים, או עמלנו אלו הבנים, צמחו והיו ילדים אמריקניים תפוחי לחיים ומגושמים, והאבא - אשר עם כל ריחוקו מהדרך המסורה עוד נותר בו שמץ של כמיהה לרוחניות - רואה ועיניו כלות.

בצעירותו, עוד בהיותו נמנה העם היושב בציון, זכה להסתופף בצילו של המקובל הגה"צ ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א, ולצד

ההגירה לארץ החולין והריחוק המשמעותי שחווה במישור הרוחני - נותר בקשר עם רבו הגדול ומפעם לפעם אף נסע לארץ הקודש, שם נכנס אל הקודש פנימה ומתוך כאב גדול נועץ בו באשר לעתידים הרוחני של ילדיו.

הרב הציע לו כהנה וכהנה, נידב מאוצרו הבלתי נדלה עצות חינוכיות למכביר ובמקביל ניסה להטות את לבו של האיש עצמו לדרך הישר. שוב ושוב ניסה לשכנע אותו כי אין מקומו בין הגויים המגושמים, כי עליו למצוא מקום חם יותר מבחינה רוחנית ואף לעלות לחונן את עפר ארץ הקודש ולהתערות בחברה החרדית השמורה שבה, אולם לשווא.

עצות חינוכיות לחוד, ומעשים לחוד. הלה לא היה מסוגל לוותר על מנעמי היבשת הגדולה, ושכך נותר בשלו - אחת לתקופה ביכה את מר גורלו ועתידי ילדיו, וזהו.

אך הנה, כך מספר המקובל ר' גמליאל, ביום מן הימים מופיע הלה לביקור שגרתי במעונו, ביקור שכבר ברגע הראשון התברר כלא-שגרתי בעליל וכהפתעה של ממש.

זקנו המגולח למשעי התחלף בזקן היורד על מידותיו, ציצית ארוכה ורחבה עיטרה את דמותו וכל מראהו היה כשל אדם ירא וחרד. לצדו, וכאן ההפתעה גדלה שבעתיים, ניצבו בדרך ארץ ניצבו ילדיו שגדלו והיו לנערים, והנה הם לבושים ככחורי ישיבות לכל דבר וענין ומעיניהם ניבט חן השמור לממיתים עצמם באהלה של תורה.

'כיצד...?' הרב לא הרחיב, היה ברור למה כוונתו.

'אמא זקנה יש לי בירושלים עיר הקודש' ניאות הלה בחפץ לב לשתף בסיבה למהפך הדרמטי בחייו, 'והיא לא הסכינה מעודה לסגנון החיים בו בחרתי ולעובדה שנכדיה יצמחו והיו גויים גמורים לתפארת' כהגדרתה המרירה.

הרב שמע, אך עדיין לא הבין. 'מה לאימך, עם כל הכבוד, ולחינוך הילדים אי שם באמריקה הרחוקה? וכי מצודתה פרוסה עד כדי כך?'

'אכן כך' פני הלה צפנו סוד, חיוך התחבא בין שפתיו. 'אמא עשתה מעשה. מדי יום ביזמו כיתתה רגליה ועשתה את דרכה אל הכותל המערבי, ממנו לא זזה שכינה מעולם, והלכה 'לקרוע את אבני הכותל' כלשונה, עד שיתעורר לב בנה ובעקבותיו גם לב בניו - לתורה ויראה, קדושה וחסידות, אהבת ויראת ה' על כל המשתמע מכך.'

אמריקה, עם כל כוחה הדורסני ועוצמות החומר שלה, הובסה לחלוטין במערכה אל מול לב של אמא, אל מול תפילות שבקעו השיר מליבה השבור ועלו עד כסא הכבוד.

התוצאה ניצבה כעדות חיה בחדרו של הרב, מבחירה עד היכן מגיע כוחה של תפילה.

בתוכחה שבפרשת כי תבוא מציינת התורה הקדושה את הסיבה לכל אותן קללות שהוזכרו (כו, ז): "תחת אשר לא יעבדת את ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מִרַב כָּל־עֲבוֹדַת ה', הלא היא עבודה שבלב זו תפילה, תלויה ושייכת באופן מובהק וברור למידת השמחה, ולא כהנהגה נאה גרידא ובדרך החסידות אלא מעיקר הדין.

כך מובא בגמרא (ברכות לא, א): "אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה."

להלכה אכן פסק המחבר (או"ח צג, א) כפי המובא בבבלי אחרת (ברכות שם): אין עומדים להתפלל מתוך דין, ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה, אלא מתוך הלכה פסוקה, אולם הרמ"א מוסיף תיכף ומבאר: "והיינו נמי כמו מתוך שמחה, כי (תהלים יט, ט) 'פִקְדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁפָּחֵי לֵב'."

עוד יש שכתבו (דרכי משה או"ח קכד, א) כי אין לשליח הציבור להמתין לשניים או שלשה מתפלים המשתהים בתפילתם, משום טורח הציבור, אלא יש לשליח הציבור להתחיל תיכף בחזרת התפילה.

קדיש שלאחר חזרת הש"ץ

'קדיש שלם' הנאמר לאחר התפילה, לדעת אחרונים מסוימים (ראה משנה ברורה נה, כב) יש לאומרו אף אם יצאו חלק מהמתפללים ובעת אמירת הקדיש אין עוד עשרה בבית הכנסת. אכן יש הסבורים (חידושי רעק"א לשי"ע שם) כי נכון הדבר אך ורק כאשר יצאו אלו במהלך חזרת התפילה, אולם אם מלכתחילה כבר בעת תחילת החזרה יצאו חלק מהנוכחים ולא נותרו מנין - אין לומר קדיש שלם.

ויש שחילקו (שו"ת נודע ביהודה מה"ת סי' ז) בין שחרית ומנחה - לערבית. בעוד שהקדיש בתפילת ערבית נקבע כהמשך לתפילת הלחש ואם כן אין לעכבו משום שאין עשרה בבית הכנסת, הרי שהקדיש שלאחר תפילת שחרית ומנחה בהם יש חזרת התפילה - נקבע כהמשך לחזרת התפילה, ואם כן בו חובה שיהיו עשרה נוכחים.

מכל מקום, אם התחיל שליח הציבור לחזור התפילה וראה שלא נותרו עשרה, משום שיצאו חלק מהמתפללים, נפסק להלכה (שו"ע או"ח נה, ג) כי למרות זאת יש להמשיך בחזרת התפילה.

הנהגת המתפללים

בשעת חזרת התפילה, על המתפללים לעמוד [כן הובא בדרכי משה קכד, א - שיש לעמוד דווקא] בכובד ראש, להסות מלדבר ולשוח בדברי חולין ח"ו, ולענות 'אמן' על ברכות שליח הציבור. ויתיר מכך כתב הטור (או"ח קכד בשם הרא"ש) כי נראה שאם אין תשעה מתפללים העונים אמן - יש בכך משום ברכה לבטלה.

העיד הטור (שם) על אביו הרא"ש - כי בכל פעם בה היה שליח הציבור אומר 'ברוך אתה ה' היה עונה הרא"ש 'ברוך הוא וברוך שמו'. אולם יש מהאחרונים שסבר (הגאון מוילנא, מעשה רב הלכות קריאת שמע ותפילה אות מג) כי אין להקפיד על כך, משום שבכך ייתכן והחזן לא ימתין עד שתכלה אמירה זו מפני רוב המתפללים, ותיפסד חזרת התפילה.

מילתא חדת
 מניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אייכנצ'ר שליט"א

תפלות הימים הנוראים - על צער השכונה

בנסת תפלות הימים הנוראים תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה להרבות בבקשה ולהעתייר על התגלות כבוד שמים, והיא עקר המכון בקו, אדרבה, המבקש בעד עצמו הרי הוא ככלב הצונן על מזונו, כמבאר בתשובת ז"ר, ובספר פלא יועץ (ערוך ראש השנה) העתיק דברי הרב המקובל האלהי מורנו הרב שלום שרעבי מזרחי ע"ה, ממה שהיה דורש בשעת התקיעות, ובתוך דבריו הזכיר דברי הז"ר והיה מעורר לשוב בתשובה על החטאים המכאיבים לשכינה הקדוה ומחזקים בית אסורים דילה, עין שם בארבה, וסיים שכל מגמת האדם בתשובתו ותפלותיו תהיה על גלות השכינה ועל חרבן בית קדשנו ותפארתנו, כי כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאלו נחרב בימיו (ירושלמי יומא פ"א ה"א, מדרש תהלים קלו י), ובפרט בדרך זה שכלו כל הקצין ואין הדבר מלוי אלא בתשובה, לכו ונשובה, זהו תרף דברי הרב הקדוש ז"ל.

צער השכונה על שאין מבקשים על אריכות הגלות

הנודע ביהודה בספרו דרושי הצ"ח (ירושלמי ג, טו), מפרש את הפסוק (ישעיה נב) 'מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה', על המועדים והרגלים, ובפרט על יום הכפורים, שהשכינה הקדושה באה אל היקלה אל מקום המקדש, המקום שהיינו מקריבים בו קרבנות בחבה יתרה, ועמה אין איש רק חרב ושועלים הלכו בו, ואין הדבר מלוי אלא בתשובה, וכביכול הקדוש ברוך הוא פונה ואומר לנו: 'קראתי שישובו בתשובה, שובו אלי ואשובה אליכם', ואין עונה, לשום אל לבו לשוב מאהבה, וכל תפלותינו בימים נוראים הכל בעסקי עולם הזה, בני חיי ומזוני, אבל לשום לב לבקש על אריכות הגלות המר והארף הזה אשר נשפחנו כמות מלב, אין איש שם לבו להצטער ולהתפלל על זה בכל לבו, ומה יהיה בסופנו ומה נעשה לשמו הגדול והנורא המחלל שיוצינו, עין שם עוד.

הרב החיד"א ע"ה בספרו מדבר קדמות, מעורר על כך וכותב כי ראש השנה ועשרת ימי תשובה יום הכפורים עקר התשובה שיעשה האדם בימים אלו על חטאתיו הוא, שיהיה נאנח ובוכה על חרבן בית המקדש ועל חלול שמו הגדול ותורתו הקדושה אשר עונותיו מנעו הטוב והיה מסייע לעכב הגאולה, וזה צע"ר השמים. אפס לא תהיה תפארת התשובה כדי שישפיע בפרנסה טובה ויחיה הוא וזרעו, רק כל מגמתו תהיה על דבר כבוד שמו.

וזה רמז המפרשים בתוספת נפד בפסוק (עמוס ג ד) 'הישאג אריה ביער וטרף אין לו' ונודע כי הקדמונים אמרו אריה ראשי תבות אלול ראש השנה יום הכפורים, וזהו שכתוב הישאג אריה אם שאוג תשאג באריה' יהיה ביער שהיא בית המקדש כדכתיב (תהלים קלב ו) 'מציאנה בשדי יער', וכל מגמתו יהיה ביער, על חרבן בית המקדש, וטרף אין לו כי בחרבן בטלו הקרבנות וטרף אין לו.

על פי זה, כך מביא שם הרב החיד"א, פרש הרב מהר"ר יוסף אב"ד בפונזא את הפסוק (שמות כא כא) 'אך אם יום או יומים יעמוד לא יקם פי כספו הוא', הפננה 'אך אם יום' - רמז על יום הכפורים, 'או יומים' - שני ימים טובים של ראש השנה, 'יעמד' ישראל בתשובה, 'לא יקם', לא יהיה התקוממות, 'פי כספו הוא' - כל מגמתו אינו אלא על דבר הכסף, שישפיע עליו ברכות.

משל נאה מהחפץ חיים על תפלות הימים הנוראים

בדברו אודות אפ"ן של תפלותינו בימים הנוראים היה החפץ חיים ע"ה מספר שבשנת תרע"ז לאחר שהצאר ניקולאי הדיח מכסא מלכותו והושם במעצר יחד עם משפחתו בעיר סובולסק שבמערבה של סיביר, בקש שיגדילו את מנות המזון שלהם, והמון העם בשמעם את בקשתו של הצאר המודח, צחקו הכל לעבדה שהשליט האדיר לשעבר, אשר התנהג ככל יכול, שקע בשפלות אומה שפזו ואינו מודע למצבו עד ששוב אינו תובע את שלטונו לשוב ולשלוט כפראשונה עם כל הכבוד והגדלה שהיו לו, ובקשתו מסתכמת במנה יותר גדולה של לחם ותפוחי אדמה, ואמרו אז המון העם - 'וכי מה נתן לצפות מטפש שפזו'.

הוסיף החפץ חיים ואמר, כך עם ישראל, הלא הם בני מלכים שגלו מעל שלחן אביהם, בל נהיה אפוא אוילים כניקולאי ובל נתפלל על לחם ותפוחי אדמה בלבד, כפי שאכן בתפלותינו אנו מבקשים 'ובכן מן כבוד ה' לעמך', 'ותמלך אתה ה' לבדך' וכו', כי בקשתנו העקרית צריכה להיות שפזו שמים יתרבה וידעת אלקים תחזיר לכל פנה בעולם, ישוב נא המלך הכל יכול אל כסא מלכותו, ותחזינה עינינו בשבוכה לציון ברחמים, ושוב לא ירעבו נסיכיו ויהיו מבטחים בכל טוב. בבקש אם כן מה' על העקר, כראוי לבני מלכים, והטפל כבר בזוא מאליו.

פנינה לשבת
 מניין מדרשם של רבותינו

"וענית ואמרתי לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי" (כו, ה), פירש רש"י: **"וענית - לשון הרמת קול"**, ותמוה על מה ראו להדגיש ענין זה, תהא ענייה זו בקול?

באופן נפלא מבאר זאת הגה"ק הרבי ר' העשיל מקראקא (תנוכת התורה), וזאת על פי דברי הגמרא (ברכות כד, ב): "המשמיע קולו בתפלתו - הרי זו מקטני אמנה", וביאר רש"י כי החסרון בזה הוא שמראה בכיכול ח"ו אין הקב"ה שומע תפילת לחש ואינו יודע מה שבלב בני אדם, ואם כן יש משום חסרון באמונה.

אכן, על פי ביאור זה יש להניח כי במידה ואומר האדם בתפילתו דבר מה אשר ממנו משתמע כי אדרבה, הקב"ה יודע מה שבלב בני אדם והוא יתברך יודע מחשבותיהם, הרי שאין בכך משום חסרון באמונה משום שבעצם אמירתו הוא מודה בכך, ואם כן רשאי יהיה להשמיע קולו בתפילתו באופן זה.

והנה לבן הארמי הציג עצמו במשך כל התקופה בה שטם את יעקב ושנא אותו, כביכול חפץ הוא רק בטובתו וכי הוא מבקש את שלומו. אמנם כן, הקב"ה צופה נסתרות וקורא מחשבות, והוא ידע לנכון כי אין בלבו של לבן כי אם שנאה ליעקב ורצון לאבדו.

על פי זה מובן היטב מדוע מדגיש רש"י כי הענייה לפני השי"ת בעת הבאת הבכורים נאמרת בהרמת הקול. זאת משום שהמביא בכורים קורא ואומר: 'ארמי אבד אבי', ממנו מוכח כי אדרבה הקב"ה יודע מחשבות, ואם כן דווקא תפילת הודיה זו אין חסרון אם תיאמר בקול.

מגורים מעל בית כנסת

סדרא דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

מספרת הגמרא (ברכות י, א) אודות אותם בריונים, אנשים ריקים ופוחזים אשר בעזות מצח וחוצפה נראה מלאם ליבם להטריד את מנוחתו של התנא הקדוש רבי מאיר.

לא יכול היה רבי מאיר עוד לשאת את הצער והטרדה שבכך, והוא עמד בתפילה לפני אביו שבשמים וביקש כי ימותו הללו, ובכך יבוא הקץ למטרד עיקש זה.

נכחה בכך אשת רבי מאיר, הצדקנית ברוריא בת התנא רבי חנניא בן תרדיון, וזה לא מצא חן בעיניה. 'מה דעתך, שהנך מתפלל כך?' פנתה אליו, 'שמא מסתמך אתה על לשון הכתוב (תהלים קד, לה): 'תַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ'?

על כך היתה תשובתה ערוכה בפיה: ראשית, לא נאמר 'חוטאים' אלא 'חטאים', והיינו שדוד המלך התפלל כי העוונות והחטאים ייתמו מן העולם ולא אלו המבצעים אותם. זאת ועוד, דווקא תפילה זו שייחמו החטאים מן הארץ היא שתביא להבטחה המובטחת בהמשך הפסוק: 'וְיִשְׁעֵי עוֹד אֵינָם', שהרי ברגע שלא יהיו עוונות עוד - ממילא לא יהיו אלה רשעים.

שמע רבי מאיר את דברי חכמתה, סבר וקיבל. התפלל מכאן והלאה כי ישוּבו הללו בתשובה, ואכן נענתה תפילתו וחזרו הללו לדרך הישר, וכמובן שפסקו להטרידו עוד. בחינת של המעשה האמור, יש בה כדי ללמדנו ענין יסודי בעבודת התפילה.

ניתן לראות כאן עד כמה יש לכוון ולדקדק בכל תיבה הנאמרת בתפילה, בכל בקשה המופנית על ידינו לאבינו שבשמים, משום שמשול הדבר לחץ הנורה מקשת האחוזה בידינו - אין ספק שזה יפגע, השאלה היא רק במה ואיפה.

התפילה, אין ספק, תפעל. דווקא לכן ראוי להקדיש תשומת לב לתוכנה, למילים שאנו מוציאים מפינו ולבקשות אותן אנו שוטחים לפני הקב"ה, משום שפעולתן כה כבירה ושומה עלינו לוודא שהיא תפעל באופן הראוי והנכון.

מלהשתמש בעליה שעל גבי בית הכנסת תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם. ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם. אכן הרמ"א מסייג את הדין האמור ופוסק: "וכל זה דוקא בבית כנסת קבוע, שנבנה מתחלה לכך, אבל בית שיחדו לאחר שנבנה לבית הכנסת - מותר לשכב עליו".

החיד"א מתייחס לכך שהמחבר פוסק בניגוד לדעת הרמב"ם, ואלו דבריו (שו"ת חיים שאל ח"א סי' נו): "ונראה פשוט דאי מרן ז"ל עיניו יחזו תשובת הרמב"ם הנזכרת היה קובע הלכה כמותו", ויתירה מכך סבור החיד"א כי אף רבנו מאיר היה חוזר בו אילו היה רואה את דברי הרמב"ם.

על פי דברי החיד"א הללו נטו אחרונים רבים להקל בכך בעת הצורך. כמו כן פסקו רבים (עיי' שו"ת שבת הלוי ח"א סי' כז, ח"ה סי' יח) כי יש לחלק בין בית כנסת שנבנה מתחילה לשם בית כנסת, לבין בית מגורים שהוסב שימוש בשלב מאוחר יותר לבית כנסת - בו יש יותר מקום להקל.

אכן ידועים דבריו המבהילים של הט"ז שכתב (שם סי' קד): "אני בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא עם בני ביתי בבית מדרשי שהיה למעלה מבית הכנסת, ונענשתי הרבה במיתת בני, ותליתי בזה", ופשוט שאף לדעת המקילים בכך יש להעדיף לקבוע את מקום בי המדרש שלא מתחת לבית מגורים.

אודות הברכה הנאמרת בפרשתנו (כח, א): "בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר מוֹבָא בְּמִדְרַשׁ (ילקוט שמעוני רמז תתקלח): "שתהא ביתך סמוך לבית הכנסת".

אם כי סמיכות מקום המגורים לבית הכנסת, כפי העולה בבירור מתוך דברי המדרש, יש בה ברכה של ממש, אולם נידון רחב ומקיף ביותר קיים בנוגע למגורים מעל בית כנסת, כפי שמצוי במקומות רבים בהם מפאת היעדר מקום אחר ראוי ומוסדר - נאלצים לקבוע את מקום משכנתו של בית הכנסת בבנין מגורים.

יסוד הדין מבוסס על דברי הגמרא (שבת יא, א): "כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת - לסוף חרבה", ועל כך כותב [בשם רבנו מאיר] כי הגם שאינו יודע איסור מפורש לגור מעל בית כנסת, אך מכל מקום ראוי להיזהר שלא להשתמש בו שימוש שיש בו גנאי.

מאידך, רבנו הרמב"ם השיב לשאלו בדבר זה (שו"ת פאר הדור סי' עד): "יכול לדור בבית, אבל המקום אשר על ההיכל לא, ואינו יכול לישן שם, ולא להניח כלי מלאכתו, אבל בשאר הבית יעשה כרצונו".

להלכה נפסק בשלחן ערוך (או"ח קנא, יב): "יש ליהרר

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

בשבת קודש נהגו בקהילות רבות כבר מדורות קדומים להוסיף ולומר בפסוקי דזמרא את מזמור קל"ה בתהלים: "הַלְלֵנוּ-ה' הַלֵּל אֶת שֵׁם ה' הַלְלוּ עַבְדֵי ה'".

בסידור רבנו שלמה מגרמיזא (עמוד ק) מובא כי ראוי היה לומר מזמור זה מדי יום ביומו, שהרי נאמר בו (פסוק ב): "שְׁעִמְדִים בְּבֵית ה'", והרי עומדים אנו בבית ה' מדי יום ומהללים לשמו יתברך בתפילה. אלא שמפני טורח הציבור קבעו לאומרו אך ורק בשבת.

אכן כתב הטור (סי' רפא סעיף א) כי ענין מיוחד יש באמירתו בשבת, שהרי נאמר בו: "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְהוָה יִשְׂרָאֵל לְסֻגְלוֹתוֹ", והיינו כנגד מתן תורה שניתנה בשבת, וכן נאמר בו: "כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עֲשֶׂה בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ בְּיָמַימֵי וְכָל הַיּוֹמוֹת", כנגד בריאת שמים וארץ שהסתיימה ביום שבת קודש.

יד ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

זאב

"זֵכֶר צִדִּיק לְבָרְכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב" (משלי י, ז).

באופן נפלא מברא האלשיך הקדוש את סיום הפסוק: 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב', בדרך המעוררת לתשובה ופותחת פתח של ממש לכל אחד ואחד ואף בדרגה הנחותה ביותר - לזכות והתקרב לקב"ה ולדבוק בו.

הנה לא נאמר בפסוק 'וְרְשָׁעִים יִרְקָבוּ', משום שאין דבר העומד בפני התשובה, ואדרבה יבוא יום בו ייווכח הרשע בצדקת הצדיק ונכונות דרכו ואז ידבק אף הוא בהליכותיו ודרכיו.

אכן כן, מלמדנו שלמה המלך בחכמתו כי דווקא באותו זמן שישוּב הרשע מרשעתו - או אז יתקיים בו 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב' - שיירקב שם 'רשע' שלו וימוחק ממנו לחלוטין.

בתפילת 'הלל' נאמר: 'נְמוּחֵם יְהִיו עֲשִׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בָּטַח בָּהֶם'. איזה פירוש אינו נכון מבין הפירושים הבאים?

- (א) הבטחה כי אלו העובדים את האלילים תינטל מהם היכולת לדבר, לשמוע וכיו"ב.
- (ב) תפילה היא כי כך יהיה בחלקם של עובדי האלילים - שיינטלו מהם החושים השונים.
- (ג) עובדי האלילים נמשלים לאלילים עצמם - שאין להם יכולת דיבור, שמיעה וכיו"ב.

ברכת 'את צמח דוד' שבשמוע' חותמת במילים: 'מְצַמֵּחַ קָרְן יְשׁוּעָה'. האם 'קרן יְשׁוּעָה' היינו -

- (א) חזק של ישועה.
- (ב) ישועה גלויה ונודעת.
- (ג) ישועה הנמשכת לעד.

בפסוקי דזמרא נמצא הביטוי: 'אל תגעו במשיחי'. מי הם 'משיחי'?

- (א) בני ישראל, שנמשכו להיות עם סגולה.
- (ב) האבות הקדושים, נסיכיו ומשיחיו של הקב"ה.
- (ג) דוד המלך ומשיח בן דוד, שנמשכו למלוך על ישראל.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם, פר' כי תצא:

1. תשובה ג' - שתי התשובות נכונות.
2. תשובה א' - כנסת ישראל.
3. תשובה ב' - שהקב"ה קרא רק לו עבד נאמן.

תפרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדרך עבור חידון 'מקושרים'.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

